

JOBÁGY-UTCA

Irta Gerlei József

— Kezit csokolom, Tamburás néni! — köszönt egy éles gyerekhang az öregasszonynak. A zsírbafoonyadt ráncok közül egy ijedt szem tájékozódott a járdán, de aztán értelmetlenül engedte el maga előtt a gyereket és a száján lengő szavakat. — Süket, mint egy nagyágyú — mondta maga elé Sanyika, és gyorsan elhúzott az öregasszony mellett. Örömben szívott egyet az orrán és megmarkolta zsebe alján napi keresetét.

A Bem-utca már homályba süllyedt, a gázlámpákat még nem gyújtották meg. A házak úgy hajoltak az utca fölé, mit egy füstös alagút ívei. A lányok már megjelentek a poszton. Kék bácsi, az utcaseprő, pipájával agyarán, ment, hogy lerója napi adóját egy kocsmá asztalán. A Keleti pályaudvar felől a szeszélyes növésű házak fölött átbukdácsolt a vonatfüst: naphosszat füstölte az Aréna-út rúdjárá akasztott kis utcát.

A csokoládégyár sodronyos pinceablakai előtt Sanyika mélyet szippantott a vastagon, melegen kiáradó csokoládészagból. Ez volt az esti csokoládéadagja. Ha elmulasztotta, visszasétált és kétszer szippantott.

„Ez a piszok Piri megint azzal a péksegéddel diskuráll!” Sanyika nem azért gyanakodott, mert Pirit egy fiúval beszélni látta, hanem mert a lány csak két évvel volt idősebb nála, a péksegéd pedig már bajszos volt. Sanyika azt hitte, Piri szégyelni fogja őt, úgy tett tehát, mintha nem venné őket észre. De Piri lázító természetességgel utánaszólt:

— Szervusz, Saci!

A gyerek lesunyta fejét, éles fogai közt elharapott egy „büdös dögöt”. Feltörő könnyei bolondos tüzijátékká változtatták az első gázlámpákat. Meg kellett kapaszkodnia a kétpengőnyolcvanba, hogy utolérje azt az örömet, mely a postáspályától idáig hozta. Megállt az egyik lámpa alatt és óvatosan kinyitotta a markát: egy pengő egészben volt, a többi rézfillérekben. De a fillérek között utat talált magának egy sajtászagú szag, tenyere por- és labdaszaga, melyben benne volt a postáspálya korlátja, a sivár régi Lóversenyter, a palánkok rajza és a mocskosszájú labdaszedőfiúk fenyegetése: Sanyika egész elhagyatottsága. Mielőbb otthon akart már lenni, anyjának adni a pénzt és fürdeni hangja melegében.

— Na, öcskös, mit számolod a pénzzel? Menj csak haza rögtön, sipirc! mert megver az anyukád.

Sanyika felnézett. Egy sápadt lány hajolt föléje. Úgy állt, hogy a gázlámp minden árnyékát arcára vesse, de szemének árnyéknál mélyebb árnyéka a kislíút megijesztette. Ismerte. A lányok Ólgának hívták. Fekete szeme valamelyest hasonlított Sanyika nénje szeméhez, ezért titokban jobban haragudott rá, mint a többiekre. Anyja és a szomszédok elejtett szavaiból tudta, hogy akik a túloldalon abban a házban laknak és a sarki kocsmába járnak, nagyon rosszak.

— Kettőnyolcvan — rebegete olyan bizalommal, mint egy félénk szánakozást.

A lány el akart lépni, de ez a hang megállította.

— Hol kerested?

— Teniszlabdát szedtem.

— Hiszen akkor te gazdag fiú vagy! Vegyél feleségül!

A kisfiú mosolyogva meghúzta a vállát, de mintha mégis megbántották volna, elkomorodott, aztán szó nélkül eliramodott, és egykötőre benn volt a házukban. A kapu alatt még nem égett a petróleumlámpa. Az udvarból felnézett ablakukra; sötét volt. Felgyült szomorúságát nem vihette oda senkihez. Fölmént az ajtajuk elé, és a szűk lépcsőházban — erre nyílt mind a négy lakó ajtaja — leült a lépcsőre. Volt ideje rá, hogy ismét átadja magát a délutannak, és újra igyék bánata forrásánál.

Négy óra után szállingóztak az első teniszezők a pályára. Ez az óra minden nap telve volt szenvedéssel. A labdaszedők ott gubbasztottak a tribün lépcsőin, csoportokba szakította őket a gyűlölet. A versenyutcaiak előre felosztották maguk között a pályákat. Az arénautiak, köztük Sanyika is, félénken hallgattak; megvárták, míg elvonul a vihar fejük fölött, és a versenyutcaiakat szétszórja izgága vérük és kártyaszünetük.

Sanyikának nem kellett kétszer mutatni, hogyan kell lökdösődni a pálya felé igyekvő hölgyek és urak orra előtt, hogyan kell illedelmesen kikapni kezükből a tétovám tartogatott labdásdobozt, — de kissé mindig szomorú lett tőle. Nem erre nevelte őt az anyja. Irtózott a tülekedéstől, de irtózatánál nagyobb volt az a valósággal testi kényszer, hogy estére pénzt vigyen haza. Az üres pályák az ő kíméletlen küzdelmére vártak. Bizonytalanság és iszonyat fogta el, ha rájuk nézett. De tüstént megszűnt ez az imbolygás, ha pályát kapott, ha az ütőkre helyezhette a labdákat és bujkálhatott a háló alatt. Csak este, mikor éhesen és porosan hazatért, vette elő ismét ez a szomorúság; érezte, hogy nem ez az ő világa. Anyja gimnáziumba szánta, de két éve, hogy Csepelen Brúza Sándor hajókovács fejét összezúzta a gőzkalapács. Azóta beszakadt az ég.

Mégsem ez bántotta most; ez már két éve rárakódott a dolgokra és nyomorúságos szürkévé tett mindent. Már megszokták. Ma délután azonban úgy úszott e réteg fölött az új bánat pora, hogy kavargásában egyszerre meglátta egész életét.

Egy lány jött, azt mondta, neki az fog labdát szedni, akinek a legszebb szeme van. „Én, én, kisasszony, én!” A gyerekek ágaskodva meresztgették szemüket. Sanyika egyhelyben állva merőn nézett a lányra, ajka megmozdult, de visszanyelte a szót. Két erő rázta, vonzotta és lökte: szeretett volna közelebb lépni, odasímitani árvaságát a lányhoz, de fellázadt az ellen, hogy áruba bocsátkozzék, és egy szeszélyes választás kitüntetettje vagy szenvedője legyen. A lány ránézett és Sanyikának olvasnia kellett a kialvó szép tekintetben saját ítéletét. A lány elfordult tőle, és egy bogárszemű, lomha fiút szűrt kegyére. Ennyi volt az egész.

A lépcsőház egészen megtelt sötétséggel. Az udvari lefolyóba vizet öntöttek, egy ajtó becsukódott, de mintha mindez a világ végén történt

volna. Sanyikára gondolatok törtek, nem tudott rájuk felelni. Miért van **ez így?** Hát van a szemeknek szépsége és csúnyasága? S ha van, miért **nem** az ő szeme a szebb? Az a gyerek buta volt és lassú; ő inaszakadtáig futott volna annak a kisasszonynak a labdái után. Honnan ez az igazságtalan elosztás? Miféle egyensúlyt őriz ez az aránytalanság?...

Apja halála óta most érezte először, hogy valaki keményen bele-szól az életébe, valaki visszás helyzeteket teremt, s egyre kuszáltabbá **teszi** az életét. Mire való ez? Hát nem szebb élni úgy, ahogy eddig **anyja** szeretete melegén pihent? Tisztán, egyszerűen, megmagyarázhatatlan akadályok, testi és lelki előnyök aránytalansága nélkül. Ma jól **keresett**, mégis egész délutánjából hiányzott, s mostmár egész életéből **hiányozni** fog annak a kisasszonynak a mosolya, az az érték, melyet **valaki** keresett, de nem talált meg benne.

A domonkosoknál Úrangyalát harangoztak. Keresztet vetett, de **mivel** anyja nem volt mellette, nem imádkozott.

A házmester feljött, meggyújtotta a lámpát a lépcsőház fordulójában. A világosság éppen csak hogy elfolyt a falon, a korlátot alig **félíg** emelte ki a sötétségből, s a kislíu arcán bátoratlanul tapogatta a **szenvedés** első nyomait.

Kis öklét álla alá dugta és a harangszóra ismételtette: „Nem értem... nem értem...” A nagyharang bongása valami titkos felelettel járta **át** a falakat, csak éppen őt nem tudta átjárni: megakadt teste **homályában.**

Aztán a lélekharang felelgetett neki, de ekkor a lépcsőházban **léptek** hangzottak. A cipők csoszogása csak nagyon lassan vert cöveket az **emelkedő** hangok alá. Már régen fel kellett volna érniök, de egy-egy **perc**re csönd lett. Végre megjelent egy csapzott fej, Tamburás néni **albérlője**; egyszer már levágták a klozet kilincséről.

Sanyi loppal felszaladt a padlásajtóig s ismét leült.

A részeg ember minden lépcsőfokot külön megtapogatott. Úgy **be volt** rúgva, hogy a gombok is keresztben álltak a kabátján. Mikor felért **Sanyikáék** ajtaja elé, diadalmasan kiegyenesedett, s ekkor vette észre a **magasban** kuksoló kislíút. Egy ideig mereven nézte a homályos **tünetmenyt**, de lemondott arról, hogy meglátogassa. Megállt a lépcső alján, és **elmondta** magánbeszédjét a kakasülő közönségének:

— Én nem nézek le senkit, de senkit. Minden ember az én **édes jó** testvérem. Hogy engem lenéznek? Engem?... Itt állok, itt állok, mert **én** becsületes ember vagyok. És sajnálók mindenkit, minden... Érted? **Csak** a burzsoát, azt nem! Hiába mondják, hogy akasszam föl magam, **ha** nincs munkám. De én nem akasztom föl magam, én nem, ha még **itt** kell is megdöglennem... Hazajöttem Nancyból, mert szeretem a **hazámat**... — Éniekelni kezdett. Vastag hangja hiába dőngette az ajtókat: — Allons enfants de la patrie! Le jour de gloire est arrivé. — Aztán **egy** francia bányászdal következett, melyről Sanyikának az volt a **véleménye**, hogy nem magyar. Majd így folytatta: — Nem kellett volna **hazajönnöm**, de hazajöttem, mert szeretem hazámat és Istenemet. Az **Isten** is szeret engem. Ő tudja csak, miért nem adott nekem boldogságot... De egészséget, azt adott...

— És bort is. — Sanyikának kezdett tetszeni a játék.

— Bort is — kapta fel a szót a részeg —, bort is, de csak azért, hogy egy kicsit, kicsit... Én most berúgtam, de azért még szeret engem az Isten, szeret, mert nem úgy ítél, ahogy az emberek... És ezért én olyan, de olyan boldog vagyok, hogy...

Ekkor egy rikkancs berontott a kapu alá és egyszerre telekiáltotta a házat:

— Szenzációs a 8 Órai! Egy munkásasszonyt elgázolt a villamos!

A hír beleállt Sanyika szívébe. Lebukdácsolt a lépcsőn, átbujt a részeg karja alatt, és majdnem feldöntötte Tamburás nénit. Az öregasszony, mihelyst meglátta, hogy albérlője részeg, ijedten visszafordult, és elment aludni két házzal odébb egyik barátnejához.

Sanyika az utcán termett, de az újságost elnyelte a föld. Torkát hirtelen összeszorította a sírás. Szemét le kellett hűnynia, pillái alól kisurrantak a könnyek. Láttá anyját a villamos alatt, fehér arcát, véres, szőke haját és tágrameredt szemét, amint oldalt néz a semmibe, mintha nem érdekelné az, ami történj vele; mintha büntetésből elfordítaná fejét azoktól, akik így bántak egy szegény anyával.

Tarkóján állati melegezt érzett: Piri a háta mögé lopódzott, és cicáját odatartotta a nyakához. Sanyika elfordult tőle, mintha körülnézne, aztán gyorsan letörölte könnyeit, és szorongva belemondta a levegőbe:

— Merre ment az az újságos?

— Egy kispesti munkásasszonyt elütött a villamos.

— Honnan tudod? — fordult a lány felé.

— A mi házunkban azt kiabálta.

— Hogy kispesti?

— Igen. Hogy egy kispesti munkásasszonyt elütött a villamos.

— Nem azt mondta, hanem azt, hogy elgázolt — javította ki fölényesen.

— Az mindegy.

A túlsó oldalon három gyerek állt, az egyikkel Sanyika haragban volt. Összedugták a fejüket, valamire készültek. Aztán karban felhangzott Sanyika csúfneve: „Dó-zsa, Ró-zsa, Brú-zsa! Dó-zsa, Ró-zsa, Brú-zsa!” Tanítója játékból ismételte, amikor felelni hívta, de a gyerekeknek az tetszett, amit hozzámondott: „Aztán vigyázz, nehogy te is a máglyán végezd, vagy a fegyházban!”

— Ne törődj velük — mondta Piri. — Buta fajankók.

— Te pedig buta liba vagy.

— Én?

— Nem is a nagymamám!

— Mondd még egyszer! — A kislány szeme szikrázott.

Sanyika ki sem vette zsebéből a kezét, lassú günnnyal kérdezte:

— Nem félsz, hogy lisztes leszel?

— Attól a péksegédtől?

— Milyen jól tudod!

— Attól engem ne félt! — enyhült meg a kislány hangja s oda-dörzsölte a cica orrát Sanyika szájához. — Béküljetek ki!

A három gyerek a fal aljáról vakolatot rugdosott le, és dobálni kezdte őket. Egyik dobás Sanyika mellett porzott el, egy másik Piri lába felé repült. A kislány feljajdult és odakapott a bokájához.

— Megdobtak. Nem is védsz meg?

Sanyika keze belenőtt a zsebébe. Egy árnyékot figyelt, mely a Keleti felől jött a falak alján. Aztán hirtelen kikapta kezét, a másikkal pedig a pénzt szorítva, feléje futott. Piri behúzódott a szomszéd kapu alá. Onnan nézte, hogy Saci megcsókolja az anyját, elveszi kezéből a nehéz szatyrot, és lassan lépeget mellette. Hallotta Brúzsáné kedvetlen hangját: „Ki az a lány, akivel te beszélgetsz?” És Saci gyáva tagadását: „Nem tudom, csak idejött hozzám. Itt lakik az utcában.”

Sanyika anyja karjához simult, és ahhoz a sebhelyhez dörzsölte arcát, mely minden más anya karjától megkülönböztette. A délután bána megérlelte arra, hogy jobban megértse őt. Egy kicsit úgy szeretete most, mint ember az embert. Várta, hogy kérdezze, mit keresett, de Brúzsáné ezt a mindenesti kérdést éppen ma felejtette el.

A sötét lakásban egy ideig csak Brúzsáné huhogása hallatszott, amint a lámpaüveget tisztogatta. Sanyika nekiment egy széknak, szokásból letörölte a kezével és kereste, mi érdekeset mondhat az anyjának.

— Mama, a Tamburás néni lakója berugva jött haza és azt mondta, hogy szereti az Istent.

— A részeg ember mind szereti az Istent.

— Miért van az?

Brúzsáné meggyújtotta a lámpát és feltette rá az üveget. A fény világos és árnyékos részre osztotta a lakást és a két embert. A megnyúlt árnyékok a konyha másik sarkában minduntalan gúnyolódva utánózták az asszony teregető mozdulatait. A kuzsokba húzott spárgák lassan megteltek a szatyor vizesruháival; a konyha egészen zezgúgossá vált. Brúzsáné elgondolkodva teregetett; Sanyika kérdése ott lógott valahol a zsebkendők között.

— Hát Ilonka hol marad ennyi ideig?

Ez volt az esti veszekedések ugródeszkája. De Ilonka ma meg sem várta a fenyegető mondat végét, muzsikás léptei felhangzottak az ajtó előtt.

— Kezít csokolom. Mama, túlóráztunk, ott kellett maradnom — rontott be. Brúzsáné nem nézett a szemébe, nem akarta látni, hogy az ő egyeneslelkű lánya hogyan hazudik. Ilonka szegényes ruháján, karján, vállán és fekete szempilláin még ott ült a Rákóczi-út neonfényének csillogása. Valósággal megvilágosodott tőle a konyha. Táskáját bevitte a szobába, kivette belőle szagosított zsebkendőjét, és míg kifujta az orrát, fénylő szemét körülhordozta a konyhában.

— Szervusz, öregapám — mondta Sanyikának. — Hogy ülsz azon a széken? Mind lejön róla a festék.

— Szerencséd, hogy öregapádnak szólítottál — mondta Sanyika és tettetett duzzogással lerakta lábát az ülökéről.

— Azt mondják — hadarta a lány, hogy eloszlassa anyja gyanus hallgatását — tüntetés volt a városban. Bejöttek egészen a Berlińi-térig.

— Kik tüntettek? — kérdezte Sanyika.

— A munkanélküliek.

Ez a név Sanyika számára foglalkozás volt. A munkanélkülieknek az volt a dolguk, hogy ne dolgozzanak, hanem a régi Loversenytéren bolyongjanak, megpiszkálják a szemétkupacokat, néha betörjenek és tüntessenek. Az is az ő feladatuk volt, hogy néha öngyilkosok legyenek.

— Az urak füttyülnék az ilyesmire. Nekik van mivel tönni a hasukat, a szegény ember pedig forduljon föl — fakadt ki Brúzsáné.

Ilonka megkönnyebbülten fecsegett tovább: anyja indulatát sikerült másra fordítania.

— Este már az újságban is benne volt. A rendőrök nagy murit rendeztek. Azt mondják, hogy a kommunisták csinálták az egészet.

— Mert ha a szegény ember hagyja magát, akkor föleszik a nagyfejük! De ha zúgolódik a sorsa ellen, akkor mindjárt lekommunistázzák! — fortyogott tovább Brúzsáné. Papíron melegítette a vacsorát. — Szegény apátok mindig csak azt sajnálta, hogy Piavénál azt az osztrák főherceget a csónakjába rántotta. Node megbocsátja neki az Isten. Csak tenne már értünk valamit az a herceg!

Két év óta ezzel a mesebeli herceggel volt összekötve sorsuk jobb-rafordulása. Sanyika kereste, mi tetszhetnék egy ilyen nagy úrnak az ő lakásukban. Ha megszeretné Ilonkát... De nem! Ő csak dicsekedni akar Ilonkával, nem odaadni. Brúzsza Sándor lánya nem lesz egy főherceg felesége.

Nem bírta tovább a titkát, megcsörrentette zsebében a pénzt, és lenézett az asztal alá.

— Miért nem rakod ki a pénzt a zsebedből? — szólta rá Ilonka.

A pénz most már vidáman táncolt Sanyika zsebében. A kisfiú anyja arcának változását figyelte, s addig rázta a pénzt, míg meg nem szólalt:

— Nahát mutasd, mit kerestél?... De honnan vettél te ennyi pénzt?

Sanyika arca ragyogott, tenyerét az asztal lapjára szorította: alatta mocoogtak a rézfilléresek.

— Találják ki, mennyi van alatta?

— Egy pengő.

— Nem igaz.

— Egyötven?

— Nem igaz.

— Te, ne mondd mindig, hogy nem igaz, mert a mama nem hazudik!

— Egyhetven?

— Kettőnyolcvan! — kiáltotta diadalmasan Sanyika.

— Akkor azt a pénzt te máshonnan szerezted. Nem loptad?

— Nem — felelte kétségbeesetten a kisfiú. Anyját már megtévesztette a felnőttek világa. Sanyika érezte, hogy anyja a lehetőségek körét a bűn felé tágította benne. — Nem, nem loptam — ismételte olyan könnyörgő hangon, hogy Brúzsáné magához vonta gyermeke fejét és megkönnyesedett a szeme. Örömebe belefájt, hogy gyermekei fölött egyre jobban elveszti tájékozottságát.

— Jó, jó — csitította a gyermek fejét simogatva. — Nem komolyan mondtam. Egyél, mert kihül a vacsora!

Ilonka bekapta a vacsoráját, aztán megtisztította maga előtt az asztalt, két gombostüvel ráfeszített egy selyemharisnyát, és egy finom tüvel sorra fölszedte a leszaladt szemeket.

— Hallotta mama, hogy az utcánkknak új nevet adnak?

— Melyiknek?

— A Bem-utcának. Jobbágy-utca lesz a neve. A tegnapi újság írta, a varrodában olvastam.

Brúzsáné bemélt a szobába, hogy megvesse az ágyakat. Ez a csön-des negyedóra a sötét szobában, a konyhából bevetődő fény homályában, a falon függő szentképek között minden este lelkiismeretvizsgálatra indította. Úgy vonult vissza ide, mint lelke magányába. Míg szétbontotta az ágyakat, a megszokott mozdulatok mögött megszokott gondolatok jártak-keltak benne, s zaklatott életét az állandóság megnyugtató érzésével töltötték el. Lélekben eltávolodott a mai naptól és messziről nézte magát: a méltóságos asszonyék mosókonyhájában, ahol saját apróbb szennyesét is kimosta; az előbb pedig kifakadt és zúgolódott, rossz példát adott gyermekeinek. Szája a bánat jólismert szavaira fordult, de most bánata mögött is valami kis vidámság húzódott meg. Önvádját újra meg újra el kellett hallgattatnia, hogy hallja e vidámság bugyogását, mely csodálkozására egy új utcanévből fakadt. Mintha ez az új név eredeti színére mosdatná az életét; mintha világosabban, mint bármi más, kifejezné sorsa tartalmát a Zichy-uradalom cselédházaitól Cecén át a Jobbágy-utcaig. Mintha egyszerre utat varázsolt volna eléje, hazát köréje.

A konyhából becsattant Ilonka hangja:

— Hóógyisne! Azt hiszed, hogy ha egyszer két pengőt hozol haza, akkor mindjárt te mondd meg, hogy mire költjük?! Majd ha fagy!

— Mi az, ha fagy?! Te nem keresel annyit, mint én, pedig már tizennyolc éves vagy, én pedig csak kilenc. Nem hiszed? Nézd meg a naptárt, fiacskám, májusban multam kilenc éves.

„Milyen szájas lett ez a gyerek?” — hökkent meg Brúzsáné. — „Egészen elkanászodik, mióta egész nap nem vagyok itthon. És ez a lány is, — ki tudja, hol jár. Sosincs itthon idejében. Úram Isten, mi lesz ezekből a gyerekekből? Csak fel tudnám őket rendesen nevelni! Istenem, adj hozzá erőt! Miért kell nekem annyit szenvednem? Csak legalább a munkám tudnám imádsággá változtatni. Szeretettel... Ha olyan szeretetem volna, hogy meg tudnám fordítani a sorsom... De akkor is csak magamban fordíthatom meg, kívül minden marad a régi: a szükség, a baj és a gyerekek. Miféle szemről beszél Sanyika? Ki kell mennem hozzájuk. Istenem, még egyszer bánom minden bűnömet! Erősen fogadom, hogy többé nem vétkezem, és a bűnrevezető...”

— Mama, mit csinál olyan soká odabenn?

— Megyek — szolt vissza Brúzsáné. — „... és a bűnrevezető alkalmat elkerülöm.”

— Nézze meg, mama, a Sanyi szemét!

Brúzsáné hunyorgott a fényben.

— Na, hadd lám, mit néztek rajta?

— Egy kisasszony azért nem választotta labdaszedőnek, mert nem tetszett neki a szeme.

Sanyika lehajította a fejét. Eddig valahogy mindig abban a tudatban élt, hogy olyan szeme van, mint az anyjának, vagy olyan fekete, mint Ilonkáak. A különbséget nem vette észre, s ha észrevette is, nem hatott a képzeletére, mert ő hasonlítani akart mind a kettőre. Most látta, hogy egyikre sem hasonlít. Ismét érezte, hogy torka összeszorul: egyedül van, nem tartozik senkihez. Egyre jobban elmerült élete ismeretlenségében, s mostmár teljesen árvának érezte magát. Nem mert felnézni, nem mert bízni abban, hogy visszafogadják.

— Olyan szemed van, mint a Lajtos nagyapának — mondta Brúzsáné. — Oldalról még a szemöldököd is az övére hasonlít...

Sanyika mostmár felnézett, de szeme tele volt könnyel.

— Ne sirj, öregapám — mondta Ilonka és magáéhoz vonta az öccse fejét. Aztán lehajolt hozzá és úgy duruzsolta: — Mondd, mi bajod, mi bánt?

Sanyika a nénje karja alá bujt, arcán ott érezte a délutáni kisasszony ruhájának melegét is. Hogy ne kelljen válaszolnia, hüppögve kérdezte:

— Mi... hhh... volt a... hhh... Lajtos nagypapa?

Brúzsáné megszokta, hogy ne vigasztalja a fiát, ha Ilonka dédelgeti.

— A nagyapátok? — Nyelvén volt, hogy uradalmi kertész, de most, nem tudta volna megmondani miért, ezt felelte: — Jobbágy. Jobbágycseléd. Öregapám mesélte, hogy Szeged mellől, Tápérol akkor jöögöttek el Dunántúlra a Zichyekhez, amikor fölshabadították a jobbágyokat. Azt a pusztát, ahol megtelepedtek, máig is Tápé-pusztának nevezik. Ott kertészkedett. Jó szeme volt: meglátta a gatz.

— Akkor éppen jó utcában fogunk lakni ezután! — mondta Ilonka és újra lehajolt Sanyika arcához: — Látod, a Lajtos nagyapa utcájában fogsz ezután lakni. De mostmár ne sirj, mert akkor én is sírok — mondta olyan hangon, mintha már kezdené is a sírást. Ezzel szokta mindig Sanyikát nevetésre bírni.

Sanyika nem tehetett róla, de mostmár nevetnie kellett, a kétpengőnyolcvan filléren, azon a kisasszonyon, a munkanélkülieken, a Jobbágy-utcán, még azon az elgázolt mukásasszonyon is. Anyja és nénje ott volt mellette egészen közel, s ez neki elég volt.

Az ágyban megvárta anyját; úgy, fennhangon mondták az esti imát. Ilonka boldogan begubózkodott a takaróba, lábát álla alá húzta, és addig ábrándozott, míg el nem aludt. Brúzsáné még imádkozott. Sanyika pedig anyja leeresztett hajfonatával játszott.

Aztán Brúzsáné is keresztet vetett; magához emelte a párnára a sovány kis testet, és megcsókolta Sanyika szemét meg a szemöldökét: apjára gondolt, az uradalmi kertészre, és nagyapjára, aki Tápé-pusztán túrta az idegen földet, s még emlékezett a robotra, a dézsmára és a verébfejre.

— Tudod-e, hogy mi az a verébfej? — és újra megcsókolta Sanyika szemét.

— Az egy verébnek a feje — nevetett Sanyika.

— A verébfej az azt jelenti, hogy minden adóforint után egy varju és öt veréb fejét kellett a jobbágnak beszolgáltatnia. Szegény öregapám egész gyermekkorában verébekeket fogott. Te meg már teniszlabdákat. — Ismét megcsókolta Sanyika szemét.

A kisfiú lehúnyt pilláit alatt a csókoktól fényes karikák kezdtek szállongani.

— Mama, még — mondta, mert a karikák eltűntek.

Anyja panaszt hallott ebből a kérésből; azt hitte, a labdaszedés említésével és csókjaival észébe juttatta azt a kisasszonyt, akinek nem tetszett a szeme. Mennyire szenvedhet ez a gyermek az emberektől!

— Mondd meg, fiam, annak a kisasszonynak, hogy neked is éppen olyan becsületes szemed van, mint másnak. És ha a nagyapádnak jó volt, jó lesz neked is.

A Keletiben fűtüült egy vonat, és Sanyikát elröpítette Cecére, Lajos nagyapa temetésére. Sajnálta, hogy nagyapapa a sirban nem láthat ilyen szép piros karikákat. Egy ideig még meg tudta csinálni, hogy ketten nézzék a tízes gömböket, de aztán belefáradt.

A következő fűtyöt már nem hallotta.

MINT A FOGOLY

Miért szűk, mondd, az éjjeled?
Az ágyad miért szorít? —
Melletted fekvé figyelem,
hogy nyugtalanokodik
a tested, és a szájadon,
mint láng csap ki a jaj.
Ez a zavaros fájdalom
miért van s mit akar? —

A vergődésed éppolyan,
mint egy fogoly madár
vak csapkodása s mint azé,
ki szökne, futna már
és karom ólmos lesz s a szó
zsibbadt nyelvemre fagy,
mert hátha az én életem
megcsömörlöttje vagy.

Kétségbeesve hallgatok
s figyelek lopva rád,
hogy nem boríthatom föléd
a béke sátorát,
hogy nem merülhetek veled
egy fényes és üde
hullámveréssel megrakott
és mély álomba le.

A kínlődásod így gyötör
el engem is, pedig
mi egymást mért is bántanánk?
Én érted fekszem itt
olyan elszántan, makacsul,
miként a katonák,
védelmezik testvéreik,
szülőik otthonát.

Toldalagi Pál